26 MAYIS 1993 - Harput

YILMAZÇELİK, İbrahim (Arş. Gör.), "Harput Tarihi Üzerinde Yapılan Çalışmalar", **Çaydaçıra Gazetesi,** (4 Ekim 1987), 6.

26 MAYIS 1993 - Harput

HALAÇOĞLU, Ahmet (Arş. Gör.), "1866 - 68 Yıllarında Harput'ta Kullanılan Şahıs İsimleri Üzerinde Bir Deneme", **Türk - İslâm Tarih Medeniyet ve Kültüründe Fırat Havzası Sempozyumu, Elazığ, 23 - 26 Mart 1987, Bildiriler,** 11.

- Harput
26 MAYIS 1993

ÜNAL, M. Ali (Arş. Gör.), "16. Yüzyılda Harput Sancağı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Bayram Kodaman), Fırat Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 1987, 398 S.

080642
HARPUT

1232. **Sunguroğlu, İshak**: Harput yollarında : portresi, coğrafyası, tarihi, âbideleri, ilim müessesleri, âlimleri, şairleri, zengin fokloru, aile tarihleri, âdet ve an'aneleriyle eski Harput / İshak Sunguroğlu. - İstanbul. - (Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı yayınları ; 2)
Inhalt d. türk. Titels: Die histor. Provinz Harput von d. Anfängen bis zum heutigen Reg.-Bez. Elazığ 30 A 15680
1. (1958). - 376 S. : Ill. 30 A 15680-1
2. (1959). - VII, 552 S. : Ill. 30 A 15680-2
3. (1961). - 384 S. : Ill., Notenbeisp. 30 A 15680-3
4. (1968). - VIII, 355 S. : Ill. 30 A 15680-4

OCAK 1994
662
HARPUT
7997
s. 400
(016
ŞE2.K)

- Harput

ÖZDEMİR, Rifat (Dr.), "Harput ve Çemişkezek'te Ailenin Etnogratif Yapısı 1630 - 1919", **II. Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu, Elazığ 5 - 7 Kasım 1987, Bildiriler,** 65.

27 MAYIS 1993

ÜNAL, Mehmet Ali (Yrd. Doç. Dr.), "XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Harput Sancağı Timar ve Zeamet Düzeni", **VIII. Millî Türkoloji Kongresi, İstanbul, 14 - 18 Eylül 1987.**

26 MAYIS 1993 - Harput

ÖZDEMİR, Rifat (Dr.), "Harput'da Ailenin Sosyo - Ekonomik Yapısı", **Türk Tarih Medeniyet ve Kültüründe Fırat Havzası Sempozyumu, Elazığ, 23 - 26 Marat 1987, Bildiriler,** 80.

10 KASIM 1993
Harput
- Elazığ
- Eğitim ve Öğretim

AÇIKSES, Erdal (Okt.), "Salnamelere Göre Mamüratü'l - Aziz (Harput) Vilayetinde Eğitim ve Öğretim", **X. Uluslararası Türk Tarih Kongresi, Elazığ, 22 - 26 Eylül 1986.**

10 KASIM 1993
Harput
- Malatya
- Elazığ

DOĞANAY, Rahmi (Okt.), "Mâmüratü'l - Aziz Salname Kayıtlarına Göre Maliye 1881 - 1907", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1986.

26 MAYIS 1993 - Harput

HALAÇOĞLU, Ahmet (Arş. Gör.), "Harput Mahkemelerine İntikal Eden Dava ve İdari Uygulamalar", **VIII. Milli Türkoloji Kongresi, İstanbul, 14 - 18 Ekim 1987, Bildiriler,** 16.

- Harput

1237

392 numaralı Harput şer'iyye sicili H. 1260-1264 (M. 1844-1848). YILMAZÇELİK, İbrahim. Bil. Uz. Ankara Üniversitesi, Atatürk İlk. ve İnk. Tar. Ens., Ankara, 1987. 339s.
Danışman: Doç.Dr.Kazım Yaşar Kopraman.

10 MAYIS 1993

25 ARALIK 1996

Harput'ta gayrimüslimler (1823-1868). *ERDOĞDU, İbrahim.* Yüksek Lisans. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994. 102 s., 96 ref. 30891
Danışman:Prof.Dr.Bahaeddin Yediyıldız. Dili:Tr.

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

XVIII.yüzyılın ilk yarısında Harput ve çevresinde eşkiyalık olayları. *BAYRAK, Şaban.* Yüksek Lisans. İnönü Üniversitesi, Sosyal BilimlerEnstitüsü, Malatya, 1992. 119 s., 36 ref.
Danışman:Y.Doç.Dr.Mustafa Öztürk. Dili:Tr.

19 MAYIS 1998
MADDE YAYIMLANDIKTAN
- Harput
26 MAYIS 1993

ARAS, Rıfat "Harput Evliyaları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman : Doç. Dr. Abdurrahman Güzel), Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1986, 211 S.

25 SUBAT 1992

HARPUT
Ardıçoğlu, Nureddin, 1914-
Harput hükümdarı Balak Gazi. — Ankara : Ajans-Türk Matbaası, 1966.
55 p. : ill., facsim. ; 24 cm.
Serialized in 1963 in Turan gazetesi.
Turkish
I. Title.
DR481.A8 79-251929 neg 4-2409
DLC CU MiU NjP

- Harput
26 MAYIS 1993

ÖZTÜRK, Mustafa (Dr.), "XIX. Yüzyılda Harput'ta Fiatlar", **Türk - İslâm Tarih Medeniyet ve Kültüründe Fırat Havzası Sempozyumu, Elazığ, 23 - 26 Mart 1987, Bildiriler,** 32.

- Harput
20 MAYIS 1992

YILMAZÇELİK, İbrahim (Arş. Gör.), "392 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Kazım Yaşar Kopraman), Fırat Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 1987, 490 S.

23 EKİM 199

19130
Tanzimat sonrası Harput (Mamuratül-Aziz)'ta Amerikan misyoner faaliyetleri. AÇIKSES, Erdal. Doktora. Ankara Üniversitesi, Atatürk İlk. ve İnk. Tar. Ens., Ankara, 1991. 498s.
Danışman: Doç.Dr.Abdulkadir Yuvalı.

- Harput

ÜNAL, Mehmet Ali (Yrd. Doç. Dr.), "Harput Sancağında Toprak Tasarrufu ve Munzuroğlu Köyünün Teşekkülü", **Türk - İslâm Tarihi, Kültür ve Medeniyetinde Fırat Havzası Sempozyumu, Elazığ, 23 - 26 Mart 1987.**

20 MAYIS 1993
- Harput
26 MAYIS 1993

ÖNKAL, Hakkı (Doç. Dr.), "Harput'ta İki Türbe (Arap Baba ve Fatih Ahmet Türbeleri)", **Fırat Üniversitesi, Türk - İslâm Tarihi, Medeniyet ve Kültüründe Fırat Havzası Sempozyumu, Elazığ, 23 - 26 Mart 1987.**

- Harput
19 KASIM 199

Über den Weizenregen von Charput in Kleinasien. **Das Ausland** 37 (1864), pp. 959-960.

31 MAYIS 1993
- Elazığ
- Harput

AÇIKSES, Erdal (Okt.), "Mamüratü'l - Aziz Vilayet Salnamelerine Göre Vilayetteki Kütüphaneler ve Yazma Eserler", **Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu, Ankara, 6 Mayıs 1986.**

26 MAYIS 199
- Harput

TIZLAK, Fahrettin (Arş. Gör.), "398 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı), Fırat Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 1987, 400 S.

1691-1720 M.(1103-1133 H.) tarih ve 391 numaralı Harput şer'iyye sicili. *GÜLCÜ, Erdinç.* Yüksek Lisans. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993. 705 s., 19 ref.
Danışman:Y.Doç.Dr.Rifat Özdemir. Dili:Tr.

19 MAYIS 1998
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

Türk Dünyası Araştırmaları, (Ekim-1990)
sy. 68, s. 91-93 (İstanbul)
makale; 91-118 arası.
D.130

24 MAYIS 1991

392 NUMARALI HARPUT ŞER'İYYE SİCİLİ'NİN (H.1260-1264 = M.1844-1848) TANITIMI VE FİHRİSTİ

İbrahim YILMAZÇELİK[1]

Son yıllarda Türk tarihi üzerinde yapılan çalışmaların esas noktasını, sosyal ve iktisadî tarih üzerinde yapılan çalışmalar teşkil etmektedir. Bu bakımdan siyasî tarihin yanısıra askerî, kültürel, sosyal ve iktisadî yapı hakkında çok büyük bilgileri ihtiva eden *"Şer'iyye Sicilleri"*, bu araştırmalarda büyük önem kazanmıştır. Çünkü, şer'iyye sicillerinden ait oldukları yerde yaşayan halkın; günlük hayatını, giyecek ve yiyecek fiatlarını, çarşılarını, evlerini, camilerini, çeşitli müesseselerini, mahalle ve köylerini, örf ve adetlerini, o zamanki hukuk ve tatbikatını, vakıflarını, hayat şartlarını, ödedikleri vergileri, devlet görevlileri ile olan münasebetlerini ve benzeri konularda durumlarını gösteren çok değerli bilgiler elde etmemiz mümkün olmaktadır[2].

Ancak, bu kadar büyük öneme sahip olan şer'iyye sicilleri,uzun bir müddet ihmal edilmiş ve mahzenlerde kaderlerine terk edilmiştir. Maarif Vekaleti'nin 3 Kasım 1941 tarih ve 4018/2182 sayılı kararıyla, siciller müze ve kütüphanelere devredilmeye başlanmış, böylece bir yerde yok olmaktan kurtarılmıştır denilebilir. Bununla beraber, siciller üzerindeki katoloğ çalışmaları, bu tarihten oldukça uzun bir müddet sonra başlamıştır. Katoloğ çalışmalarına yeni başlanmış olduğundan, Türkiye'de bulunan sicillerin kesin sayıları tesbit edilememiş olup, bu sayı yeni sicillerin bulunmasıyla devamlı olarak değişiklik göstermektedir[3].

1 Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak.Tarih Bölümü.Araştırma Görevlisi.

2 Şer'iyye Sicillerinin ihtiva ettiği kayıtların önemi hakkında daha fazla bilgi için bkz. R.Özdemir., "XIX.Yüzyılın İlk Yarısında Ankara", Ank.1986. H.Ongan., "Ankara'nın 1 Numaralı Şer'iyye Sicili", Ankara, 1985.

3 Şer'iyye Sicillerinin en son olarak tesbit edilen sayısı 8364 tür.Sicillerin müze ve kütüphanelere göre dağılışı ve sayıları hakkında bkz. İ.Yılmazçelik., "392 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili", Ank.Ün.Türk İnkılâp Tar.Ens.Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987.

D 903

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Kütüphanesi

MADDE ... TOPLANABİLİR SOSYAL ...

08 OCAK 2008

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi "Fırat Universty Journal of Social Science" Cilt: 9 Sayı : 1, Sayfa:1-17, ELAZIĞ-1999

(080642)

218 NUMARALI HARPUT ŞER'İYE SİCİLİNİN TANITIMI VE FİHRİSTİ

Yrd.Doç.Dr. Ahmet AKSİN*

ÖZET

Kadı sicilleri Osmanlı tarihinin en önemli arşiv kaynaklarından biridir.

Bu çalışmamızda 1833- 1840 tarihlerini kapsayan Harput kadı sicili belgelerinin özetlerini ve tarihi açıdan taşıdığı önemi belirtmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Harput, Kadı, Sicil, Eyalet, Sancak.

PRESENTATİON AND INDEX OF RECORDS OF CADI'S OFFİCE OF KHARPUT NUMBER 218

SUMMARY

Records of Cadi's office is one of the most important source of Ottoman history.

İn this study I made a summary of records of Cadi's office between 1833- 1840 and mentioned their importance from the point of view of history

Key Words: Harput, Kadı, Sicil, Eyalet, Sancak.

* Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

[10] Ülkemizde tescilli yapıların restorasyonu bölge koruma kurullarını iznine bağlanmıştır. Bazı uygulamalar dikkate alındığında, tescilli yapı ile ilgili hazırlanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin eksik olduğu yeterince değerlendirilmediği görülmektedir. Bu da ayrıca dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur.

[11] Milli Eğitim Bakanlığı'nın resmi internet sitesinden alınan ders çizelgeleri bilgilerine göre lise programlarında görülen sanat tarihi dersi seçmeli dersler alanında yer almaktadır. Genel olarak fen liseleri hariç olmak üzere diğer liselerde haftalık ders çizelgelerinde görülmektedir.

[12] Milli eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 11.09.2006 tarih ve 351 sayılı kararıyla resim-iş dersinin kademeli olarak kaldırılması öngörülmüş ve yerine görsel sanatlar dersi konmuştur. Herhangi bir çalışma kitabı ve benzeri eğitim aracının öngörülmediği ders, içerik olarak resim sanatı ağırlıklı öngörülmüştür.

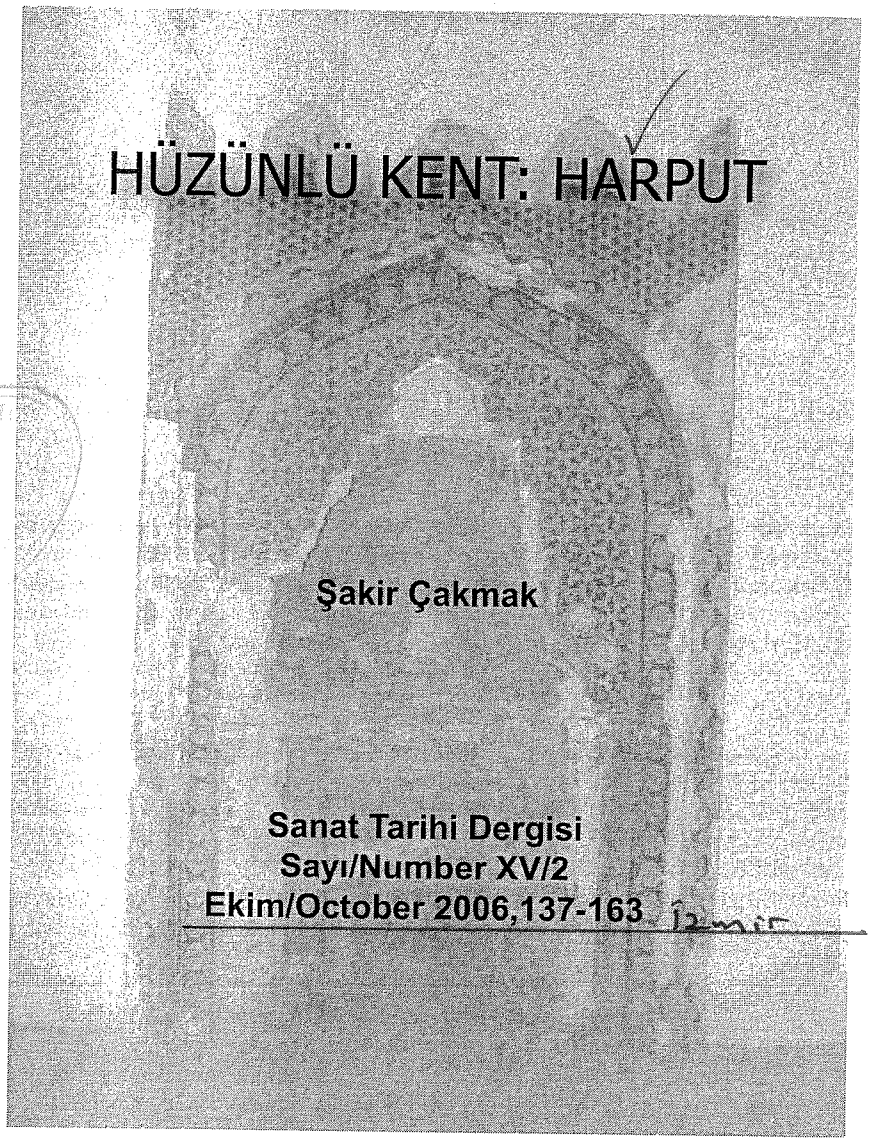
[13] Üniversitelerin edebiyat fakülteleri bünyesinde eğitim veren diğer bölümler gibi sanat tarihi bölümlerinden mezun olan öğrenciler daha önce yine eğitimlerine paralel olarak formasyon dersleri alıp öğretmen olabiliyorlardı. Bu uygulama yerini eğitim fakültelerinde yapılacak tezsiz yüksek lisansa bıraktı. Son yıllarda ise öğretmen olabilme şansı neredeyse tamamen ortadan kalkmış durumdadır. Kadro sorunundan ziyade özellikle formasyon konusunda Milli Eğitim Bakanlığı ile YÖK arasında gerekli düzenlemeler yapılmalı öğrenci, öğretmen ve ülke sanatının mağduriyeti giderilmelidir.

[14] Bu amaçla, her yıl tekrarlanması amaçlanan ve ilki Ekim 2006'da gerçekleşen Bornova Suphi Koyuncuoğlu İlköğretim Okulu öğrencilerine tarafımdan "Tarihi Eser Nedir" konulu bir semniner verilmiştir. Ayrıca Bölümümüz Öğretim Üyelerinden Y.Doç.Dr. Ertan Daş önderliğinde, Fakültemiz ve Karşıyaka Belediyesinin işbirliği ile Karşıyaka'daki ilköğretim okulları öğrencilerine, Sanat Tarihi Lisans Öğrencileri tarafından "Kentlilik Bilinci; Çocuklarla Kültür Mirası Üzerine Söyleşiler" konulu düzenli seminerler verilmektedir.

[15] Örneğin İtalya koruma yasasına göre tescilli yapılara sahipleri tarafından yapılan bakım ve restorasyon çalışmaları kamu hizmeti olarak değerlendirilmektedir. Devlet yasal olarak tescilli yapı sahibine bakım yapma talimatı vermeye ve buna uymayan yapı sahiplerinin binalarını kamulaştırma hakkına sahiptir. Devlet mülkiyetin el değiştirmesinin gündeme gelmesi halinde öncelikli satın alma hakkına sahiptir (Geniş bilgi için bknz:Burcu Yılmaz, *Avrupa Birliği'ne Üye Bazı Ülkelerdeki Kültür Varlıklarını Koruma Yaklaşımı, Örgütlenme ve Türkiye*, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir – 2006, s.57).

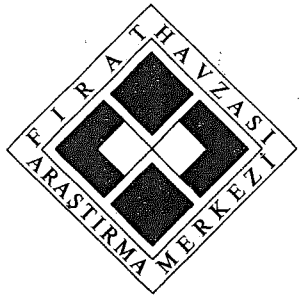
[16] 2863 sayılı koruma kanunu kapsamında ve son dönemde çıkan 5226 sayılı kanun ile kurulacak Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları aracılığı ile ya da Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulacak heyet tarafından I. Grup yapıların basit onarım kapsamında tadilat ve tamiratlarına olanak sağlanmıştır. Bu sayede kanunun ön gördüğü sınırlar çerçevesinde yapıların ihtiyaç duyduğu onarımları gerçekleşecek gereksiz onarımların önüne geçilecektir.

12 ŞUBAT 2015
MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

TARİH İÇİNDE

H A R P U T

ELAZIĞ – 1992

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 98698
Tas. No: 956.16
TAR.i

edit. Namık Açıkgöz

MADDA KAYBOLMASINDAN
SONRA GELEN OTURMAN

Edit: Namık Ağaoğlu, Tarih İçinde Harput, Elazığ 1992, s. 73-80.
DN. 98698

HARPUT ŞER'İYYE SİCİLLERİ

Mustafa ÖZTÜRK(*)

Bir müslüman Türk devleti olarak kurulan Osmanlı İmparatorluğu, zaman içinde teşkilatlanarak çok karmaşık fakat çağına göre üstün bir sistem oluşturmuştur. Merkeziyetçi ve otoriteye dayalı olan imparatorluk bünyesinde, Türk devlet geleneği ile islâm hukukunun prensipleri hakimdi. Böyle bir yapıya sahip imparatorlukta, adalet örgütünün ve Kadılık kurumunun da önemi büyüktü.

Osmanlı İmparatorluğunda bütün problemler, Şer'î mahkemelerde islâm hukuku prensiplerine göre çözümlenirdi. Tanzimatın ilanına kadar "Yargı" yetkisi Şer'î Mahkemelere aitti. Sözkonusu mahkemelerede yalnız şahıslar arasındaki anlaşmazlıklar değil, şehir ve kasabaların belediye likişleri, alımsatım, vekâlet, verâset, vasi tayini gibi konuların resmiyete geçirilmesi işlemleri de görülürdü.

Şer'î mahkemelerin başında, medreseden yetişen kadılar bulunurdu. İstanbul'un alınışından sonra, islâmi bir kurum olarak medreseler hızla gelişmiş, ülkenin her tarafına yayılmıştır. Başlangıçta buralarda dini eğitimin yanında, tabii bilimler, tıp, astronomi gibi dünyevi konulara ait eğitim de verilirdi. Eğitim ve öğretim devrine göre üstün bir düzeydeydi. Ancak bu durum uzun sürmemiş, XVI. asrın sonlarından itibaren imparatorluk bünyesindeki genel bozulma, tabii olarak medreseleri de etkilemiştir. Medreseleri ıslah etmek için alınan tedbirler yeterli olamamış, yakınçağlarda medreseler kendisinden bekleneni veremez duruma gelmişlerdi.

Kadılık kurumu klasik dönemde idari-adli çok geniş yetkilerle donatılmıştı. XVII. asırdan itibaren kazaların güvenliklerinin Subaşılardan alınıp Sancak Beylerine verilmesi üzerine, kadıların yetkileri kısmen de olsa daraltılmıştır. Tanzimatla birlikte Nizamiye

(*) Dr., F.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ELAZIĞ

bugüne kadar beş kitap yayınlamıştır. Buna ek olarak, 1990 yılından beri yıllık bir dergi yayınlamaktadır. Bu eser, bu derginin 10. sayısıdır. Her sayıda ortalama yirmi ile yirmi beş araştırma bulunmakta ve bunlar zaman zaman İngilizce, Fransızca, Almanca ve İspanyolca gibi yabancı dillerde yayınlanmaktadır. Bu nedenle Dergimiz Ankara Üinversitesi'nin genel yapısı içinde uluslararası bir üne kavuşmuştur.

Bu sayı, geçtiğimiz iki bin yılın son sayısıdır. Ayrıca, 1999 yılı Osmanlı Devletinin kuruluşunun 700 ve Kurtuluş Savaşı'nın başlamasının da 80. yılıdır. Bu nedenle bu sayı, iki önemli olaya armağan edilmiştir. Üçüncü bin yıla girerken 11. sayısı çıkacak olan OTAM Dergisi'nin gelecek yıllarda da yayınını sürdürerek tüm tarihçilere yararlı olmasını diliyorum.

OTAM, sayı:10, Ankara-1999
s.3-25. D.477

"385 NUMARALI HARPUT ŞER'İYE SİCİLİ"NİN TANITIMI VE OSMANLI ŞEHİR TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

*Dr. Mehmet BEŞİRLİ**

I. GİRİŞ

14. yüzyılın başlarında Anadolu'nun kuzeybatısında kurulan Osmanlı Devleti, kısa zaman sonra çağına göre oldukça ileri bir sistem oluşturarak inkişaf etmiş bir Türk-İslam devleti olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağına göre oldukça ileri olan bu devletin müesseselerin temelini başta "İslam Hukuku" olmak üzere, "Eski Türk Devlet Geleneği" yani "Örfî Hukuk" oluşturur. Bu devletin idarî ve adlî yapısı başta olmak üzere tüm devlet aygıtının temel felsefesi, genel olarak "adalet sistemi" üzerine inşa edilmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti'nin çeşitli kültür, ırk, din ve mezhep ayrımı yapmadan bütün halkına eşitlikçi ve adil bir hukuk sistemi uygulaması da bunun en açık ispatıdır. Devletin, çağlara damgasını vuran ve dünya güç dengeleri içinde önemli konumunu sağlayan saik, belki de buradan ileri geldi denebilir.

Oldukça farklı - değişik - kültür camialarını bünyesinde barındıran ve bunların sorunlarını adilce çözen bir devletin, mutlak bir şekilde müesseseleri de o derecede gelişmiş olmalıdır. Bu açıdan ele alındığında Osmanlı Devleti'nin teşkilat yapı ve şekillerinin iyi tahlil edilebilmesi söz konusu olunca, o dönemden günümüze intikal edebilen vesikalara başvurulmasının önemi kendiliğinden

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, TOKAT.

2 MADDE DEĞİŞİKLİĞİNDEN SONRA GELEN BÖLÜM

Vakıflar Dergisi, sayı: XXVI, Ankara – 1997, s. 313-332.
D.143

HARPUT KALESİ

Ertuğrul DANIK

GİRİŞ

İlk kullanımı Urartular'a kadar indirilen Harput[1] kenti; XI. yüzyıl'a kadar değişik kültür egemenliklerini yaşamış olup, XI. yüzyıl başlarında Bizans egemenliğinde kale kent konumundayken; 1087 yılından sonra, Çubuk Bey ile birlikte Türk egemenliği altına girince, özellikle de Artuklu dönemi ile birlikte Türk kenti kimliği kazanarak, XII. yüzyıldan sonra Bizans kale kent modelinden çıkıp, kapalı kent modeline geçmiştir.

Çubukoğulları'na ve Harput Artukluları'na başkentlik yapan kent, Artuklu dönemi ile birlikte sıkıştığı iç kaleden çıkıp kuzey aksına doğru gelişmeye başlarken, batı aksını da zorlamaya başlamıştır. Bu dönemde yapılan ve günümüze ulaşmış yapılardan Ulu Cami, Esediye Camii, Ahi Musa Mescid ve Türbesi, Mansur Baba Türbesi, Zahiri Baba Türbesi adlı yapıların iç kalenin kuzeyinde; Alacalı Mescid adlı yapının iç kalenin batısında yer alması, bu düşüncemizi doğrulamaktadır. Aynı şekilde kaynaklarda adı geçen ancak, günümüze ulaşmayan Artuklu yapılarından Esediye ve Zahiriye Medresesi ile, Dere Hamamı ve Maristanın iç kalenin kuzeyinde, darphanenin iç kale içinde olduğunu düşünmekteyiz. Artuklu döneminde kurulduğunu düşündüğümüz dış kale surları ise, kentin günümüzde de kullanılan sınırlarını belirlemiştir.

Tarihinin en parlak dönemini Artuklular ile birlikte yaşayan kent, 1234'de başlayan Selçuklu döneminde de batı yönünde gelişmeye devam etmiştir. Bu dönemden günümüze ulaşan Arap Baba Mescid ve Türbesi, kentin batı aksında kurulmuştur.

1. Harput adının kaynağı konusunda öne sürülen düşünceler arasında, yoğunluğu *"Kar/Har=taş"*, *"Pert/berd=kale"*den oluşan *"Taşkale"* açıklaması almaktadır (Ardıçoğlu 1935: sayfa no'su yok; Darkot 1950:296; Sevgen 1959;130; Ardıçoğlu 1964:36; Artuk 1988:417; Anonim 1982:2488). Bu açıklama dışında Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde çok farklı açıklamalar görülür. Buna göre; yöre halkı eşeğe taptığı için, kentin adı *"Par-ı Herput"*dur. İkinci bir açıklamaya göre, yörede meşhur dikenli bir söğüt ağacı varmış, bu nedenle de kente *"Har-Bid"* demişler. Üçüncü ve son açıklamaya göre, bölgede bol miktarda diken yetiştirildiğinden, diken getirici anlamında *"Har-Berid"* denilmektedir (Evliya Çelebi 1970:105). Bütün bu açıklamalara katılmayan Sunguroğlu ise; Harput adının kökeninin, *"Har-pu-ta-va-nas"* veya *"Har-pu-ta-aş"* kelimelerinden türediğini, bu kelimelerin ise *"Ga-ar-ba-ta"* veya *"Har-pu-ta-aş"* adlı bir tanrı/tanrıça veya lider adından gelme olabileceğini belirtirse de (Sunguroğlu 1958:47), bu isimlerin nerede yer aldığını ve hangi kültüre ait olduğunu belirtmez. Tarihsel gelişim sürecinde değişik isimlerle anılan kentin en yoğun isimleri arasında Hartabert/Hartabird/Khartabirt (Ardıçoğlu 1934: sayfa no'su yok; Gabriel 1940;257; Köprülü 1940:619), Hısn-ı Ziyad/Hisn Ziyad/Hisn Ziyat/Hısn Zait/Hesna de Ziyad/Zaid/Zait (Gabriel 1940:257; Darkot 1950:296; Sunguroğlu 1958:44; Sevgen 1959: 129; Ardıçoğlu 1964:23; Honigman 1970:74; Abu'l-Farac 1987:351, 633; Artuk 1988:416; Ünal 1989: 11), Ziata Castellum (Gabriel 1940:257; Darkot 1950: 296; Sunguroğlu 1958: 44; Sevgen 1959:129; Ardıçoğlu 1964:23; Artuk 1988:416; Ünal 1989:13), Hasan Ziyad (Darkot 1950: 296; Sunguroğlu 1958;47 Evliya Çelebi 1970: 105), Kharpot/Kharpote/Kharpeta/Karpata (Ardıçoğlu 1964: 29; Honigman 1970:73; Ünal 1989:12), Quartapiiert/Quartapiert/Quart-Piere (Ardıçoğlu 1935: sayfa no'su yok; Gabriel 1940: 257; Darkot 1950:297; Ardıçoğlu1964:36; Ünal 1989: 12), Hayr al-buyut (Darkot 1950:297), Hartpirt/Hargirt/ Harbit/Harbirt/Harbid/Harbut/Herburt/Herbrut/ Herput/Herprut/Handzit/Hinzit (Darkot 1950:296; Sunguroğlu 1958:47; Ardıçoğlu 1964:36; Evliya Çelebi 1970;105; Ünal 1989:12) sayılabilir.
Yukarıdaki isimlerin pek çoğu birbirine benzer. Özellikle *"Har"*, *"Her"* veya *"Khar"* kökenli isimler, tek grupta bir araya gelebilir. Hatta biraz zorlamayla *"Quar"* köklü isimleri de bu gruba eklemek mümkündür. *"Hısn-ı Ziyat/ziyad"* ve *"Zaita Castellum"* isimlerinde ki *"Ziyat/ziyad/ziata"* kelimeleri, *"kale"* anlamına gelen *"Castellum"* ve *"Hısn"* kelimeleri ile birleşerek, *"Ziyad kalesi"* anlamında kullanılmıştır. Üç kaynakta rastlanılan *"Hasan Ziyad"* ismi ise (Darkot 1950:296; Sunguroğlu 1958:47; Evliya Çelebi 1970:105), olasılıkla *"Hısn-ı ziyad"* dan bozularak kullanılmış olmalıdır.

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

26 EYLÜL 1989

Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler) 1989 3 (1) 119-137

- Harput
- Misyonerlik

XIX. YÜZYILDA HARPUT'TA MİSYONER FAALİYETLERİ

*Orhan KILIÇ**

Temelinde sömürü zihniyeti olan emperyalizmin uygulayıcısı durumundaki devletler, ülkeler üzerinde maddî ve manevî saltanat tesis etmek için çeşitli vasıtalar kullanagelmişlerdir. Bu vasıtalardan biri de "Misyonerlik Faaliyetleri"dir. Dünyayı medenileştirme ve hümanizm maskesi altında hareket eden misyonerler, hıristiyanlığı yayma gayesinden çok, mensubu bulundukları emperyalist devletlerin ideolojisine hizmet etmişlerdir.

19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Osmanlı Devletinde de kendini göstermeye başlayan çeşitli devletlere mensup hıristiyan misyonerler; eğitim, yayın faaliyetleri ve sağlık hizmetleri yönünde çalışarak 19. yüzyıl boyunca ekonomik ve kültürel yönden Osmanlı Devleti'ni çökertme yolunda büyük mesafe katettiler.

Bu faaliyetleri gösteren ülkeler, başta A.B.D. ve İngiltere olmak üzere Almanya ve Fransa'dır.

Misyonerlerin Osmanlı Devleti'ndeki durumlarına ve bunların üslenme çalışmalarına geçmeden önce, bu tür faaliyetleri yapma hakkını nasıl aldıklarını ve neye dayanarak bu müesseseleri vücuda getirdiklerine bir göz atmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1839 Tanzimat Fermanı'nda eğitim ile ilgili hüküm bulunmamaktadır. Bundan sonra ilân edilen 1856 Islahat Fermanı'nda, bir teftiş heyetinin denetiminde bulunması kaydıyla ecnebilere okul açma hakkı tanınmıştır.

Esas dikkat çekeceğimiz husus, Islahat Fermanı ilân edilinceye kadar geçen süre içerisinde, misyonerlerin bu tür faaliyetleri yapma yetkisini nasıl aldıkları konusudur.

Yabancı bir devletin, Osmanlı Devleti bünyesinde okul açması, ancak çıkarılacak bir fermanla mümkün iken, zayıflayan Osmanlı Devleti, devrin büyük devletleri ile yaptığı ticarî ve kültürel anlaşmalarla, bu imtiyazı onlara

(*) *Arş. Gör. (M.A.), 100. Yıl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.*

Mat. Dersi Sn. Metin Tuncel'in ktp. mevcuttur.

THE ENCYCLOPAEDIA OF ISLAM (New Edition), Vol.IV, 1978 LEIDEN.pp.

Harput

*mane*², Paris 1968, 302-5; P. Nwyia, *Exégèse coranique et langage mystique*, Beirut 1970, 212, 231-310. (W. MADELUNG)

KHARRŪBA [see MAKĀYĪL].

KHĀRṢĪNĪ (Persian *k̲h̲ār čīnī* "hard substance from China"), also *ḥadīd ṣīnī* "Chinese iron" (J. Ruska, *Tabula Smaragdina*, Heidelberg 1926, 70, tr. 75), to which corresponds the Persian *āhan čīnī* (*Āyīn-i Akbarī*, tr. H. Blochmann, i, 40) is not zinc, as often assumed, but a hard, highly-esteemed alloy, the constituents of which have not been established with certainty. According to the physical qualities attributed to it, *k̲h̲ārṣīnī* would best correspond with hard lead, i.e. an alloy consisting of a mixture of lead, antimony and small quantities of copper, iron and tin. Next to gold, silver, iron, copper, lead and tin, *k̲h̲ārṣīnī* is mentioned as the seventh "metallic substance" (Kh"ārazmī, *Mafātīḥ al-ʿulūm*, ed. van Vloten, 258; Djābir, *K. al-K̲h̲awāṣṣ al-kabīr*, see M. Ullmann, *Die Natur- und Geheimwissenschaften im Islam*, Leiden-Cologne 1972, 141; Dimas̲h̲ḳī, *Nuk̲h̲bat al-dahr*, ed. Mehren, 1866, Arab. text 48, tr. 52) and called "mercury" (*ʿuṭārid*) by the alchemists. In his *K. al-Sirr al-rabbānī fī ʿilm al-mīzān*, an alchemical treatise on the theory of the proportions to be mixed, Iznīḳī deals with this metal in a separate section (Mss. cited by Ullmann, *op. cit.*, 243). Rāzī compares it with the "Chinese mirrors" (*al-marāyā al-ṣīniyya*) and Djābir with lead (both following al-Bīrūnī, who in his *K. al-Djamāhir*, Hyderabad 1355, 261 f., deals with *k̲h̲ārṣīnī* in a special chapter). This "strange substance" (*djawhar gharīb*) was "all but unknown" to the Arabs: this is probably the meaning of *s̲h̲abīh bi 'l-maʿdūm* (Kh"ārazmī, *loc. cit.*); van Vloten's interpretation "colourless" is less likely, since occasionally the yellow colour of *k̲h̲ārṣīnī* is mentioned.

Bibliography: in addition to the references in the article, see E. Wiedemann, *Aufsätze zur arabischen Wissenschaftsgeschichte*, ed. W. Fischer, Hildesheim-New York 1970, i, 49 f., 120, 697, 703 f., 707, 833, ii, 599. (A. DIETRICH)

KHARTABIRT [see KHARTPERT].

KHARTPERT, a stronghold of eastern Anatolia situated on a rock (Armenian, *pert*) 350 m./1,100 ft. above the plain of Khanzit [*q.v.*], to be identified with the Ḥiṣna Zayt of the Aramaic texts (and already in Ammianus Marcellinus, *castellum Ziata*, whence, through a confusion, the Arabic Ḥiṣn Ziyād, a term in use till the 16th century). The corrupted form Kharput is found in colloquial Armenian (whence already in the Byzantine author Cedrenos, ii, 419) and in modern Turkish. The Latin and French authors at the time of the Crusades use forms like Quart-Pierre. Al-Dimas̲h̲ḳī, ed. Mehren, 190, thought that Khartpert was the name of the fortress and Ḥiṣn Ziyād that of the settlement as a whole, but this appears to be a personal interpretation.

Khartpert was situated on the Arab-Byzantine borders, which were frequently crossed and re-crossed by armies from both sides. It is mentioned by Ibn Khurradādhbih, but is nevertheless not apparently cited in the Islamic historical sources before 367/977-8, when the Ḥamdānid Abū Taghlib took refuge there with a brother-in-law, a Byzantine vassal. In the 6th/12th century, after the Turkish invasions, it fell temporarily to a Turkmen called Djubuk, and soon afterwards to the Artuḳids, amongst whom was the celebrated Balak, who imprisoned there Jocelyn of Edessa and Baldwin II of Jerusalem. When Diyār Bakr was partitioned between rival branches of this dynasty, Khartpert fell within that centred on Ḥiṣn Kayfa, and then under a subordinate branch of these last Artuḳids in 581/1185. The town played a big part at the time of the Ayyūbid al-Malik al-Kāmil's expedition of 631/1234 against the Rūm Saldjūḳ Kayḳubād, who annexed it directly. It passed subsequently into the hands of all the powers who transiently held power over the region during the Mongol period, and in the 9th/15th century the Banū Eretna, the Dulghadir, the Aḳ Ḳoyunlu [*q.vv.*], and finally, after an interval of Ṣafawid control, into the grip of the Ottomans in 921/1515. The Ottoman governors established themselves at the foot of the rock at Mezere, now named Maʿmūrat al-ʿAzīz (a name later extended to all the province, along both banks of the Euphrates). In the 9th/15th century Khartpert had been visited by Joseph Barbaro (*Viaggi*, ed. Venice 1545, 48-9), and it was described in the 11th/17th one by Ewliyā Čelebi.

The population, partly Armenian until the massacres of the present century, had nevertheless been largely Turkicised and Kurdicised over the preceding centuries. According to the register from 936/1530 published by Ö. L. Barkan, its revenue at that time was about 250,000 *akçes*. The town possessed an old mosque and a more recent one built by Uzun Ḥasan, a *madrasa* and 50 (?) schools. Amongst the industries mentioned were saddle-making, silk production, wax, dyeing, and at least in the 6th/12th century, coins were minted here. The 19th century travellers who visited Khartpert give population estimates from between 20,000 (Cuinet's figure) to over 40,000; in 1945 it had a mere 2,095. At the end of the 19th century, Khartpert also had an American mission station.

Bibliography: This is given essentially in the arts. of *EI*¹ (Kramers) and *İA* (Besim Darkot, s.v. *Harput*). It is named in most of the Arabic geographers from Ibn Khurradādhbih and Ibn Serapion onwards (information summed up in Le Strange, *Lands*, 116-17), till the time of Ewliyā Čelebi, ed. 1314/1896-7, iii, 216-17, and the 19th century travellers, Moltke, Brant, Hommaire de Hell, Saudredzki, Taylor, Tozer, Lynch and Lehmann Haupt (summed up in Ritter, *Erdkunde*), and finally Cuinet (cf. Darkot in *İA*). The most important Muslim and other mediaeval historians include Ibn al-Athīr; Ibn al-Azraḳ al-Fāriḳī, *Taʾrīk̲h̲ Mayyāfāriḳīn*, Marwānid period ed. B. A. L. Awad, 1959, Artuḳid one resumed by Cl. Cahen in *Le Diyar Bakr au temps des premiers Urtukides*, in *JA* (1935); the historians of the campaign of 631/1234, especially Ibn Wāṣil and Ibn Bībī; those of Jocelyn and Baldwin's captivity (Foucher of Chartres, Matthew of Edessa); and Michael the Syrian and Bar Hebraeus. The inscription of 561/1166 (*REA*, No. 3271) has now been more satisfactorily published by Sauvaget in his *Quatre décrets seldjukides*, Damascus 1947; another unedited inscription has been brought to light. For archeology, see especially A. Gabriel, *Voyages*, 257-8. There is an Artuḳid coin given in İ. and C. Artuk, *Istanbul ... sikkeler katalogu*, i, 396. (CL. CAHEN)

BANŪ KHARŪṢ, a tribe which has played an important role in the history of the Ibāḍiyya [*q.v.*] in ʿUmān. Descendants of Yaḥmad, a branch of al-Azd [*q.v.*], members of the tribe migrated to ʿUmān in pre-Islamic times and established themselves in a valley which came to bear their name. Wādī Banī Kharūṣ runs down from the heights of the western mountain range of al-Ḥadjar to join Wādī al-Farʿ before debouching on the plain of al-Bāṭina and then

29 EYLOL 1993

120703

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI/2595
Yayımlar Dairesi Başkanlığı
Sanat Eserleri Dizisi/320

ORTAÇAĞDA HARPUT

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Yavuz AKGİT Bölümü

Dem.No	120703
Tes.No.	956-16 DAN.O

Ankara 2001
06 MART 2001

Ertuğrul DANIK

Prof. Dr. Nejat Göyünç

19. YÜZYILDA HARPUT

Muhterem Hocam Nejat Göyünç
Beyefendiye en kalbî dileklerimle

4- 06. 1999

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 80684
Tas. No: 956.16
AKS.H

Yrd. Doç. Dr. AHMET AKŞİN

ELAZIĞ - 1999

06 MADDE ZATEN MANDIRAN

Vakıflar Dergisi, c. 22, 1991 Ankara
Makale 69-76 sayfaları arasındadır.

23 HAZİRAN 1992
Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur
D. 143

Harput

XIX. YÜZYILIN İLK YARISINDA HARPUT VAKIFLARI

Araş. Gör. Fahrettin TIZLAK

Kurum olarak hicretin ilk asrında teşekkül etmiş ve ikinci asrın sonlarında hukukî şeklini almış olan vakıf[1], bir gayrimenkulün belirli bir sosyal ve hayrî amaçta kullanılmak üzere özel mülkiyetden ve alım satıma konu olmaktan çıkarılarak kamuya mal edilmesi anlamına gelmektedir.[2]

Aslında İslam dünyasından başka daha önce değişik karakterlerde de olsa Romalılarda[3], Budistlerde[4] ve Bizanslılarda[5] da görülen vakıf kurumu, İslam hukukunun başlıca kaynaklarından olan ne Kur'ân'da ve ne de hadislerde ayrıntılı olarak açıklanmış hali ile yer almaktadır[6]. Buna rağmen bu kurum Kur'ân'daki sadaka ayetlerinden mülhem olarak, Hz. Peygamberin hadisleri ile teşvik görüp, İslam toplumlarının yardımlaşması konusunda orijinal şeklini alarak büyük bir gelişme göstermiştir.[7]

Ancak uzun süre İslam bilginleri bu kuruma tereddütle yaklaşmışlardır. Çünkü vakıf İslam hukukunun miras konusundaki hükümlerini değiştirebilecek bir karakter arzetmekte idi. Bu özelliğinden olmalı ki, İmam-ı Azâm bu konuda çekimser kalmış ve verdiği fetvada vakfı; vakfedilen **"ayn"**ın vakfedenin elinde kalması, kullanımının veya faydasının fakirler ile bazı hayır işlerine terk edilmesi şeklinde tarif etmiştir[8]. Yine O, geliri tamamen vâkıfa ait olmak üzere vakıf tesisini de caiz görmemiştir[9].

Bugünkü anlamı ile vakıf tabiri M. VII. yüzyılda kullanılmaya başlanmış ve kurucusu da Ebû Yusuf olarak kabul edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde de amelini bilgisine uydurmak isteyen Müslümanlarca her fırsatta tesis edilerek gelişmiştir.[10] Ancak, İslâm uygarlığında yeni ortaya çıkan bu kurumda görülen hızlı gelişime paralel olarak daha Emeviler döneminde bazı suistimallerin meydana gelmeye başladığı ve bir mülkü anında vakıfın elinden alarak bir gayeye tahsis eden vakıfların yanında vâkıfa veya onun tayin etmiş olduğu kişilere çıkar sağlayan **"adî"** vakıfların tesis edilmeye başladığı bilinmektedir. Sözkonusu bu durum Abbâsiler döneminde de devam etmiştir. Bu gün İslâm âlemindeki vakıfların çoğunun aile vakıfları olması bu kurumun belirtilen dönem-lerde kazanmış olduğu vasiyet veya bir nevi hîbe özelliğinden kaynaklanmaktadır.[11]

Selçukluların iktisadî ve sosyal hayatında son derece önemli bir yer işgal eden vakıflar, Osmanlı döneminde çok daha özel alanlara yönelerek büyük bir gelişme göstermiştir. Hatta öyle ki, bazı araştırmacılar XVI. yüzyıl Osmanlı toplumu için **"vakıf cenneti"** tabirini kullanmaktadırlar.[12] Osmanlı sisteminde orijinal alanlara da yönelerek gelişimini büyük bir hızla sürdüren vakıflar, XVII. yüzyılda devleti ciddî olarak düşündürmeye başlamıştır. Çünkü bu kuruma XV. yüzyıldan itibaren tanınmaya

1. Fuat Köprülü; **İslâm ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, İstanbul 1983, s. 357.
2. Erol Kozak; **Bir Sosyal Siyaset Müessesesi Olarak Vakıf**, İstanbul, 1985, s. 84.
3. F. Köprülü: **a.g.e.**, s. 362.
4. W. Ruben; "Budist Vakıfları Hakkında" **Vakıflar Dergisi**, c.II, Ankara, 1942, s. 173.
5. F. Köprülü; **a.g.e.**, s. 363.
6. Neşet Çağatay; "Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık" **Vakıflar Dergisi**, c. IX, Ankara, 1972, s. 46.
7. Şakir Berki; "Türkiye'de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devrinde Vakıf Çeşitleri", **Vakıflar Dergisi**, c. IX, s. 1.
8. N. Çağatay; **a.g.m.**, s. 46.
9. F. Köprülü; **a.g.e.**, s. 357.
10. Ş. Berki; **a.g.m.**, s. 1
11. F. Köprülü; **a.g.e.**, s. 370-371.
12. E. Kozak; **a.g.e.**, s. 20.

Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu,
20-21 Mayıs 1987, Elazığ -1992
DN:63314
Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası Araştırma Merkezi
Yayınları, No: 11
Elazığ 1992
ISBN 975 - 394 - 000 - 9
Basım: Bizim Büro Basımevi, Sakarya Cad.
No: 8/11-12, ANKARA, Tel: 433 36 36

Editör : Yrd. Doç. Dr. Nâmık AÇIKGÖZ

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN
10 HAZİRAN 1999

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Arif ÇAĞLAR, Yerel Kültür ve Üniversiteler	v
Mesut AYAN, Sanat Birikimine Sahip Çıkma Bilinci	1
Metin SÖZEN, Türkiye'de Tarihsel Çevrenin Korunması ve Millî Saraylarımız	3
Ümit SERDAROĞLU, Öntarihten İslam Döneminin Başlangıcına Kadar Elazığ Kuzeyinde Kültürel Hareketler	11
Murat ERİÇ, Fırat Havzasında Geleneksel Mimari Özellikler ve Koruma Örnekleri	17
Nâmık AÇIKGÖZ, Nuray AÇIKGÖZ Minyatürlerle Doğu ve Güneydoğu Anadolu	31
Mehmet ALİ ÜNAL, Şer'iyye Sicillerine Göre Harput'taki Eserlerin Korunması Hususunda Halkın ve İdarenin Tutumu	47
Hilmi KARABORAN, Fırat Havzasında Sanat Tarihiyle İlgili Eserlerin Coğrafi Dağılışı	51
Cevriye ARTUK, Artuk Aynaları ve Bir Artuk Tabağı	69
İbrahim ARTUK, Artukoğlu Belek'in Hayatı ve Mezarı	77
Mustafa ÖZTÜRK, Arşiv Vesikalarına Göre Harput ve Civarındaki Mimarî Eserler	85
Berrin ALPER, Kemaliye Evleri	95
Mehmet ALPER, Urfa'nın Mekansal Yapısı ve Tarihî Urfa Evleri	99

II. Vakıf Haftası (3-9 Aralık 1984) Ankara 1985, s. 182-186.

D. 471

Osmanlı İmparatorluğunda Vakıf ve 16. Yüzyılda Harput'taki Vakıflar

Mehmet Ali ÜNAL
Fırat Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fak. Arş. Gör.

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN DÖKÜMAN

Diğer birçok müessesede olduğu gibi, vakıf müessesesinin kuruluşunda da Osmanlılar, tekâmül safhasını tamamlamış bulunan Selçuklu devri vakıflarını örnek aldılar. Daha Sultan Orhan zamanında vakıflar devlet tarafından tesis edildi ve toplum hayatına girdi.

Sultan Orhan, İznik'in fethinden sonra mükemmel bir medrese kurarak, —ki bu ilk Osmanlı medresesiydi— bu tesisin idaresine kifâyet edecek kadar gelir getirecek gayrimenkul vakfetti. Ayrıca Bursa başta olmak üzere devletin yönetimi altında bulundurduğu yerlerde inşa ettirdiği câmî, zâviye ve imârethâne gibi eserlerin vakıflarına da önemli tahsisatlar ayırdı.

Sonraki Osmanlı Padişahları ise, devletin zenginiliği ile orantılı olarak pek çok câmi, medrese, hastane, yol, köprü ve benzeri eserler yaptırmışlar ve birçok vakıf tesis etmişlerdir. Bunlardan Fatih, II. Bayezid ve Kanunî gibi bazı padişahlar kendi dönemlerinin zenginliğine paralel olarak "selâtîn Camiler" merkez olmak üzere medrese, darüşşifâ ve imârethâne gibi tesisleri ihtivâ eden "külliyeler" inşa ettirerek bunlara ilâveten zengin vakıflar teşkil etmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun altı yüz yılı aşan ömrü içerisinde, vakıf sisteminin toplum hayatında oynadığı rol ve icrâ ettiği fonksiyon pek mühimdir. İmparatorluğun kuruluşundan, yirminci yüzyılda Türkiye Cumhuriyeti Devleti inkılâbına kadar, toplum hayatının her safhasında ve her sahasında vakfın, vazgeçilmez bir unsur olduğu görülür.

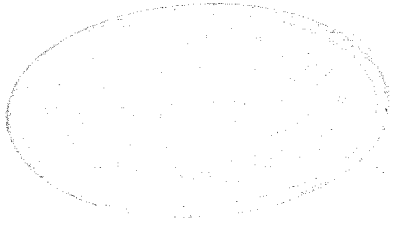
Vakıf müessesi gücünü; karşılıklı yardımlaşma ve yoksulun gözetilmesini, sosyal hayat için zarurî kabul eden İslâm dininden alır. Bu açıdan bakıldığında vakıf, hem dinî, hem de sosyal bir müessesedir. Türk tarihindeki yerini esas aldığımız takdirde ise, vakfın tamamiyle millî bir müessese olduğunu görürüz. Çünkü vakıf millî bünyenin gelişmesinde ve kuvvetlenmesinde mühim bir rol oynamıştır. Bu açıdan Osmanlı devri Türk vakıfları, yüzyıllar boyunca millet hayatında sosyal nizamın her türlü sarsıntıdan korunmasını sağladığı gibi, memleketin hayatî önemi pek büyük olan davalarına da geniş ölçüde hizmeti dokunmuştur.

Osmanlı devri Türk vakıflarının Türk insanının cömertlik ve fazilet-kârlık gibi meziyetlerinin en güzel bir mahsûlü olmasının yanında, sadece bu insanî duyguların icabettirdiği yardımlaşma planında kalmayarak; millî ve dinî ülküler istikametinde gösterdiği mühim fonksiyon her şeyin üstündedir. Bu meyanda, kemankeş zâviyeleri, pehlivan tekkeleri, cündî teşekkülleri ve ok meydanları vakıf usûlü ile meydana getirilen eski harp sporu müesseseleri olarak dikkati çeker.

Diğer taraftan millî müdafaa hizmeti için kurulmuş olan vakıflar da, Türk vakıfçılığının orijinal tezahürlerindendir. Bu konuda vakıf yoluyla kale ve istihkam yapmak, askerin techizatını temin için vakıflar kurmak ve donanmanın güçlendirilmesi için vakıflardan faydalanmak hatırlanabilir. Meselâ, Sokullu Mehmed Paşa'nın 981/1573 tarihli vakfiyesinde ordu için yetiştirilecek iyi cins kısraklardan hâsıl olan atların, ihtiyacı olan gazilere verilmesi şart edilmiştir. Kaynak diliyle ifade edersek: "...**vâkıf-ı müşârünileyh hazretleri şart ettiler ki, sâbıkâ zikr olunub fî-sebilullah vakfolunan yuntlardan hâsıl olan atları... mücâhidînden her kangı gâzinin atı olmayub gazâ itmek için at isteye, re'y-i hâkim ve mütevellî ile ol gâziye bir yarar at verile**" denmektedir(1).

(1) Halim Bâkî Kunter, Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi, VD III, s. 3

TTK. BELLETEN, c. LXI / sayı: 230
Nisan 1997, s. 67-92
D. 137

MADDİ VARLIK ARAŞTIRMALARI
SONUÇ RAPORU BÖLÜMÜDÜR
24 NİSAN 1998

HARPUT'TA BİR TÜRKMEN BEYLİĞİ ÇUBUKOĞULLARI

GÜLAY ÖĞÜN BEZER

GİRİŞ:

Türkler, binlerce yıllık tarihleri boyunca, anayurtları olan Orta Asya'dan, çeşitli sebeplerle, müteaddit defalar göç etmek zorunda kalmışlardır. Ancak bu göçler içerisinde şumûlü, etkileri ve sonuçlarının büyüklüğü bakımından, XI. yüzyıl başlarında vukû bulan Oğuz göçünün çok önemli bir yeri vardır. Orta-Asya'da nüfus kesafeti, yurt darlığı, otlak sıkıntısı ve Karahıtay baskısı gibi sebeplerle birbirlerini sıkıştırarak yerlerinden oynayan Türk boyları bir kere daha göçe ve yeni bir yurt aramaya mecbur oldular.

Bu arayışlar içerisinde kayda değer ilk teşebbüs, Çağrı Bey'in 1015 yılında, henüz Karahanlılar idaresindeki Maveraünnehir'de yaşarlarken, içinde bulundukları şartların ağırlığı nedeniyle, kendileri için tehlikelerle dolu düşman Gazne ülkesini (Horasan) aşarak, Doğu-Anadolu bölgesine yaptığı keşif akınıdır. Van ve çevresinde bulunan Ermeni Vaspuragan Prensliği topraklarından başlayarak Nahcivan ve Nik bölgesine kadar uzanan bu başarılı keşif akını, Bizans idaresinde bulunan Anadolu'nun yurt tutmak için uygun bir yer olduğunun ve fethedilebilirliğinin ilk olarak bir Selçuklu lideri tarafından tespit edilmiş olması itibariyle önemlidir. Her ne kadar bu tarihten Gazneliler engelinin kalktığı 1040 Dandanakan Savaşı'na kadar, bir daha böyle büyük bir teşebbüse imkân olmadı ise de, Gazneliler'in baskılarına maruz kalan Yabgulu Türkmenlerinin zaman zaman Anadolu'ya kadar uzanan akınları olduğu bilinmektedir.

Malûm sebeplerle yurtlarından kopup Gazneliler Devleti hudutlarında birbiri üzerine yığılan Türkmen kitleleri, 1040 yılında, soydaşları olan Selçuklular'ın bir devlet kurmaları üzerine, artık sel gibi batıya akmaya başladılar. Horasan, İran, Irak, Azerbaycan ve Anadolu hudutlarına kadar her yeri dolduran bu Türkmenler, Tuğrul Bey'den itibaren, ilk Selçuklu sultanlarını iki ciddi mesele ile karşı karşıya bıraktılar. Sultanlar bir yandan hâkim oldukları ülkelerin Müslüman halkını bu akınlardan korumak, diğer yandan

D. 137
TTK. Belleten, c. LI / 199,
Nisan-1987, s. 119-129.
Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur
31 TEMMUZ 1993

1056/1646 TARİHLİ AVÂRIZ DEFTERİNE GÖRE 17. YÜZYIL ORTALARINDA HARPUT

Dr. MEHMET ALİ ÜNAL

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'a kadar tahakkuk ve tarh usûlleri farklı şekillerde belirlenerek halktan nakid veya hizmet olarak alınan "Avârız" veya "Avârız-ı Divâniye", fevkalâde durumlarda ve özellikle sefer masraflarını karşılamak için, Divân'ın teklif ve kararı ile padişahın emri üzerine toplanabilen bir vergi türü olarak dikkati çeker[1].

Avârız vergisinin halka tevzii ve taksimi için kazâ merkezleri ve merkezlere bağlı olan nâhiye ve köylerde herhangi bir gayri menkulü tasarruf eden şahıslar tahrir edilerek "Avârız Hânesi" tesbiti yapılırdı. Çünkü şahısların "Avârız" vergilerini ödemeye katılmalarında aranan şart, mülk sahibi olmalarıdır[2].

"Avârız-ı Divâniye" ile "Tekâlîf-i Divâniye" aynı vergi türleri olduğu gibi[3], "Kürekçi Bedeli" ve "Nüzül Zahiresi"de bu gruba dahildir. Başlangıçta şer'î vergilerin dışında olan "Avârız-ı Divâniye" zamanla şer'î bir vergi haline getirilmek istenmiştir[4].

Bazı sınıflar "Avârız-ı Divâniye"den muâf tutulmuşlardır. Bunlar, ulemâ, sülehâ, sâdât, derbendci, tuzcu, çeltikçi, ortakçı, katrancı, doğancılar gibi askerî sınıflar ile bazı vakıfların reâyâsı olan zümrelerdir. Fakat, istisnaî hallerde, devlet sıkıştığı zaman muâfiyetlerin çoğunu dinlememiştir[5].

16. yüzyılın sonlarından itibaren "Avârız-ı Divâniye " daimî ve nakdî bir vergi haline dönüştüğü gibi, miktarı da gün geçtikçe artmıştır. Bu meyanda, savaş zamanlarında halktan hububat veya un olarak tahsil edilen "nüzül zahiresi" de aynî bir vergi olmaktan çıkıp nakdî bir vergi haline gelmiştir[6].

[1] Ömer Lütfi Barkan, Avârız mad., *İA*, II, s. 13 vd.
[2] Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi, II*, İstanbul 1974, s. 266-67.
[3] Feridun M. Emecen, Kayacık Kazâsının Avârız Defteri, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12, 1981-82, s. 159-170.
[4] Akdağ, *a.g.e.*, s. 273.
[5] Barkan, *a.g.e.*, s. 15.
[6] Bruce McGowan, Osmanlı Avârız-Nüzül Teşekkülü, (1600-1830), VIII. TTK, 11-15 Ekim 1976, c. 2, Ankara 1981, s. 1327-1332.

D. 130

Baba'nın oğlu, Muhib Bey, Ankara'da bir bankanın müdürü idi. Kızı Saadet Hanım'ın oğlunun da adı Münîr'dir. Münîr Bey bu bilgilerin derlendiği 1950 yıllarında Galata'da laboratuvar sâhibi imiş. Münîr Baba kendi tekkesinde medfûn değildir. Tekkesine yakın Feyzullah Efendi mezarlığındaki Bektâşî ulularından Feyzî Baba'nın koynuna gömülmüştür.

Gene Revnakoğlu'na göre, H. 1241 Zilhiccesi'ndeki Bektâşî bozgununda topa tutularak berhâvâ edilen Sütlüce veyâ daha eski ismi ile Câferâbâd tekkesinde, bu Feyzî Baba ve civârında gömülü Kömürcü Ali Baba postnişînlik etmişlerdir.

Oldukça uzun bir târih devresi içinde muhtelif istihâleler geçirmiş ve değişik adlarla anılmış bulunan münderis tekkenin bir topografya bilmecesine dönmüş yeri, böylece kesinlikle tespit edilmiş olmaktadır.

DİP NOTLAR

1- Evliyâ Çelebi, **Seyahatnâme**, İstanbul 1312, c.I, s. 409-411, Sütlüce Kasabası maddesi.

2- Y. Yoldaş, **İstanbul Mimârisi için Kaynak Olarak Evliyâ Çelebi Seyehatnâmesi**, İTÜ Mimârlık Fakültesi Doktora Tezi, İstanbul 1977, s. 226.

3- M. Sertoğlu, **Sütlüce ve Üç Hattat Mezarı**, **Hayat Târih Mecmuası**, İstanbul, Mart 1977, s. 13-17.

4- M. Râif, **Mir'at-ı İstanbul**, İstanbul 1334, s. 562.

5-İ.H. Konyalı, **Mimâr Koca Sinan'ın Eserleri** İstanbul 1950, s. 57-60.

6- F. Ayanoğlu, *"Tahrib Edilen Mezarlar"*, **Vakıflar Dergisi**, S. IX, s. 263-264.

7- R.E. Koçu, **İstanbul Ansiklopedisi**, c. VI, s. 3331.

8- M.B. Tanman, Hasırîzâde Tekkesi, **İÜ Ed Fak. Sanat Târihi Yıllığı**, İstanbul 1976-77, S. VII, s. 107-142.

9- Evliyâ Çelebi, **a.g.e.**, s. 390.

10- İhtifâlci M. Ziyâ, **İstanbul ve Boğaziçi**, İstanbul 1928, c.II, s. 226-228, Sütlüce Kasabası maddesi.

11- M. Ziya, **a.g.e.**, aynı yer.

12- H. Ayvansarayî, **Hadikatü'l-Cevâmî**, İstanbul 1281, c.I, s. 303-306, Sütlüce Câmisi maddesi.

13- A. Râsim, **Osmanlı Târihi**, İstanbul, 1328-1330, c.IV, s. 1830-33, H. 1241 Zilhiccesi'ndeki Yeniçeri ve Bektâşî kıyımı:

14- M. Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, İstanbul, 1308-1315, c.IV, s. 36, Dâmâdzâde Feyzullah Efendi maddesi.

15- S. Ünver, **İstanbul'un Mutlu Askerleri**, Ankara 1976, s. 21-22, Kömürcü Evliyâsı.

16- Bandıramalızâde, **Mecmua'-i Tekâyâ**, İstanbul 1307, s. 13.

17- C.S. **Renvankoğlu'nun Divân Edebiyatı Müzesi Nezdindeki Arşivi**, Dosyo no: 19, Sütlüce-Bâdemlik (Münîr Baba) Bektâşî Tekkesi.

Türk Dünyası Araştırmaları, S:52, 1988 İstanbul
Makale 123-142 sayfaları arasındadır.

-Harput

Değil / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur
6 HAZİRAN 1992

1840-1850 YILLARINDA HARPUT

Arş. Gör. İbrahim YILMAZÇELİK*

Son yıllarda Türk târihi üzerinde yapılan çalışmaların esas noktasını, sosyal ve iktisâdî târih üzerinde yapılan çalışmalar teşkil etmektedir. Bu çalışmalar içerisinde ise şehir târihçiliği özellikle ehemmiyet kazanmış ve şehirlerin sosyo-ekonomik yapıları üzerinde yapılan çalışmalarla, son devir Türk târihi aydınlanmaya başlamıştır[1].

Böylece Osmanlı devletinin merkez teşkilâtının ortaya konması çalışmalarının yanı sıra, taşra teşkilâtının temel idârî birimi olan sancaklar ve bunların merkezini teşkil eden şehirler konusunda da yoğun bir araştırma faaliyeti göze çarpmaktadır. Gerek şehirler ve gerekse kazâlar devletin küçük bir modeli olduğundan, bu çalışmaların ihtivâ ettiği önem kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu çalışmaların ilerlemesi ve devletin bütününü ihtivâ eden iktisâdî, sosyal ve içtimâî yapının ortaya çıkması, Osmanlı devletinin umûmî târihinin sentezinin daha doğru bir şekilde yapılabilmesini mümkün hâle getireceği, ilim adamlarının ortak görüşü olarak, karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı devletinin merkez ve taşra teşkilâtı üzerinde yapılacak çalışmalarda, birinci elden arşiv kaynakları oldukça önemlidir. Bu arşiv belgeleri arasında **"Tapu Tahrir Defterleri"**, **"Tımar Ruznamçe Defterleri"**, **Tımar ve Zeâmet Tevcih Defterleri"**, **"Mühimme Defterleri"**, **"Şer'iyye Sicilleri"** ve benzerleri sayılabilir. Ancak yukarıda sayılan kaynaklardan bâzıları **-Tahrir-Tımar Ruznamçe-Tımar-Zeâmet tevcih defterleri-** konumuz itibârıyle eski târihli olduğu için istifâde edilebilme imkânı mümkün olmamıştır. Bu sebeple çalışmamızın esas kaynağını **şer'iye sicilleri** teşkil etmektedir.

Arşiv kaynaklarının en önemlilerinden bir tânesinin, "şer'iyye sicilleri"olduğu söylenebilir. Çünkü siyâsî târihin yanı sıra askerî, kültürel, sosyal ve

*- Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Târih Bölümü.

D.135
Türkiyat Mecmuası, c. VI / 1936-1939,
İstanbul, s. 41-48.
Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcuttur
15 MAYIS 1993
Ulucamii (Harput)?

HARPUT ARTUK OĞULLARI'NA AİT KİTABELER

Nureddin Ardıç

I

ULUCAMİ KİTABESİ

Harput'ta [1] *Ulucami* ismile anılan ve kitabesine göre şehrin en eski islâmî abidesi olması lâzımgelen ma'bed 30×50 metre ebadında geniş bir saha üzerine kurulmuştur. Şark ve garba müteveccih olarak iki kapusu mevcuttur. Bu kapular Revaklarla çevrili bulunan bir avluya açılır. Ve avluda bir kemer payesi üzerinde 30×50 cm. ebadında bir mermer blok üzerine, kaba bir kûfi ile hakkedilmiş olan kitabenin metni şudur [2] :

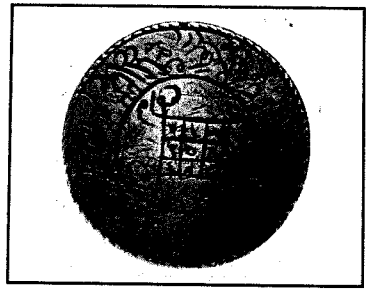
(1) بسم الله الرحمن الرحيم ما امر ببنائه
(2) تقرباً الى الله تعالى وابتغاء مرضاته الا
(3) مير الا سفهسلار الكبير الاجل السيد العا[دل]
(4) المؤيد المنصور المظفر المجاهد العالم فخر
(5) الدين جمال الاسلام ظهير الامام نصير الانام
(6) عضد الدوله حلال الملة تا. الامه شمس الملوك عز السلاطين
(7) شرف جيوش المسلمين نصرة المجاهدين قاتل الكفرة
(8) والمشركين فلك المعالى سيف الخلافه سيد الامرا ابوا

[1] *Harput*'un ilk zamanlarda *Sophene* krallığının merkezi olarak Strabo tarafından zikredilen (XI, 527) *Carcathiocerta* şehri olduğu zannediliyor [bak. Lehmann-Haupt,- *Erdkunde*, X 811, C. Ritter, *Armenien*]. şehrin esas ismi *Karpert* dir ki vazîh olarak *Taş kale* demektir. Bu kelime karışık ve kararsız bir tekâmülle Harput şekline girmiştir. XI inci asırda Bizans müverrihleri *Kharpete* şeklinde kayd ediyorlar. [Bak. *Cedrenus*, II, 419 - E. Honigmann, *Die Ostgrenze des Byzantinischen Reiches* 149 - 150]. Arablar ise şehri خرتبرت ve حصن زياد ismi altında tanıyorlar. *J. H. Kramer*, حصن زياد ismini Amien Marcelin tarafından zikredilen *Ziata Castellum* olduğunu kabul ediyor. [Bak. *İslâm Ansiklopedisi*, *Harput maddesi*]

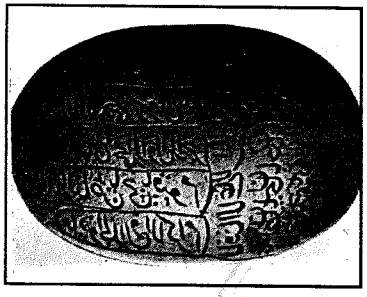
Biz ise dımışkı'nın « وحصن زياد وناحية تسمى خرتبرت » şeklindeki kaydine dayanarak [Bak. كتاب نخبة الدهر *Mehren* tabı s. 190] Hartbertin, Harput şehrinin, Hısn zıyad'ın ise Harput kalesinin ismi olduğunu zannediyoruz.

[2] Bu kitabe daha önce Max Von Berchem tarafından neşredilmiştir.

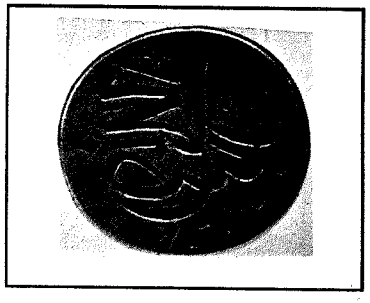
Lehmann - Haupt *Materialen zur alteren geschichte Armeniens und Mesopotamiens* (Berlin 1907) 3. Abschnit, M. Van Berchem, *Arabische Inschriften aus Armenien und Diarbakr* S. 142.

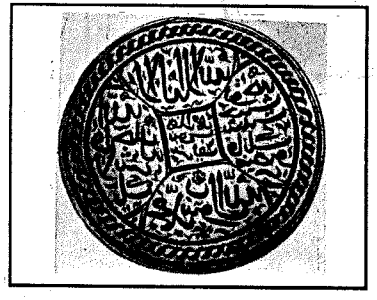
Resim 14

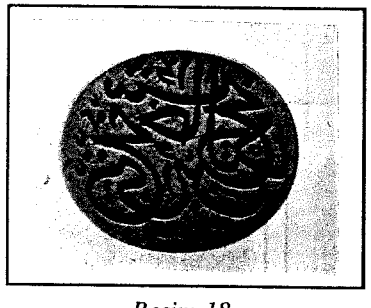
Resim 15

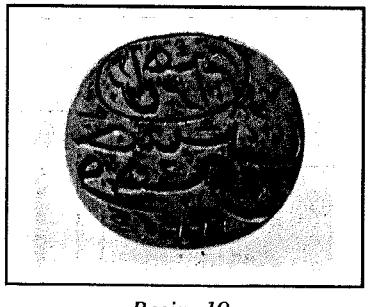
Resim 16

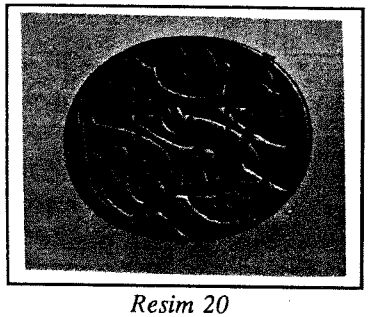
Resim 17

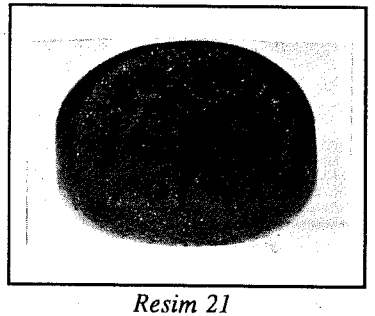
Resim 18

Resim 19

Resim 20

Resim 21

MADDE YAYIMLANDIKTAN 10 HAZİRAN 1993
SONRA GELEN DOKÜMAN

Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu 141 - 153

Elazığ-1992 ON:63316

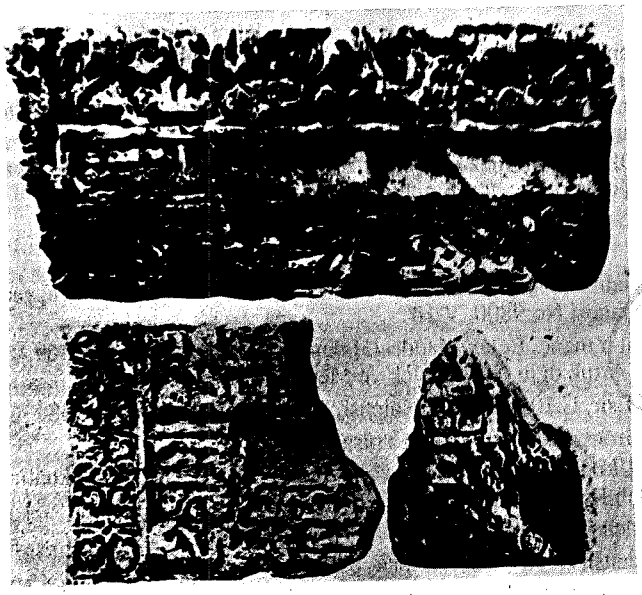
HARPUT 'TA İKİ TÜRBE
(ARAP BABA ve FATİH AHMED TÜRBELERİ)

Hakkı ÖNKAL*

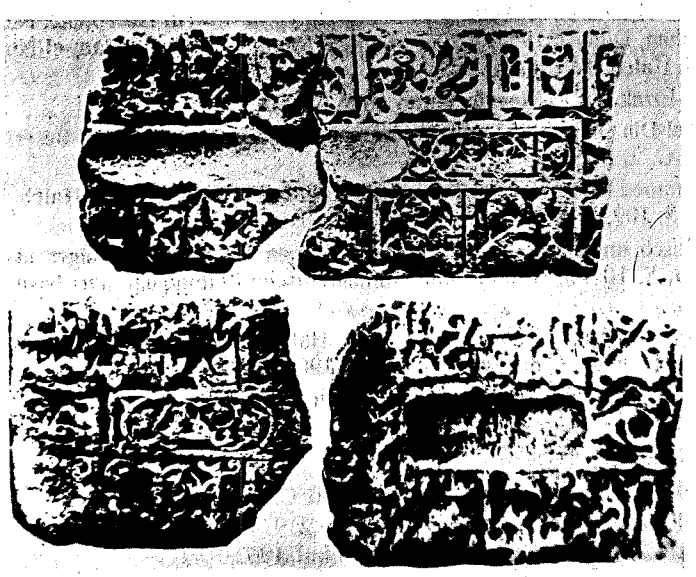
Bugünkü durumu mazideki parlak günleriyle tam bir tezad teşkil eden Harput, mimarinin diğer kollarında olduğu gibi türbe mimarisinde 'de önemli eserlere sahiptir . Bunlardan ikisi Arap Baba ve Fatih Ahmed türbeleri değişik hususiyetle dikkati çeker. Bilindiği gibi Arap Baba türbesi, aynı adı taşıyan ve giriş açıklığı üzerindeki arapça kitabesinden (1.R) 1279-1280 yıllarında inşa edildiği anlaşılan mescide bitişik olup iki katlı bir yapıdır. Son yıllardaki onarımlarda yeniden sıvanan ve özelliklerini kaybeden üst katın dışarıya doğrudan açılan bir kapısı mevcut olmayıp buraya mescidden girilmektedir (2. R.). Sivri beşik tonozla örtülü bu kat üç yönde açılmış dört pencere ile aydınlanır (1.Şk.). Bugünkü durumuyla bu katın fazla bir özellik göstermediğini söyleyebiliriz.

Türbenin asıl özelliğini alk katı teşkil eder (2.Şk.). Burası, hem farklı örtüsü hem de mumya ihtiva etmesi bakımından Anadolu'daki Selçuklu devri türbelerinin çoğundan ayrılır (3.R.). Bu dönemde inşa edilmiş türbelerin büyük bir kısmının alt kat ihtiva ettiği malumdur. Türbelerin iki katlı olarak yapılmaları, Türkler arasında öteden beri bilinip uygulanan cesedleri mumyalama âdetinin tabiî ve zarurî bir sonucudur. Özellikle Hun Türklerinin, hanedan mensupları ve devlet büyüklerinin cesedlerini mumyalayarak kurgan denilen mezar hücrelerinde korudukları yapılan araştırmalar ve hafriyatlar sonucu tesbit edilmiştir. Bu geleneğin islâmiyeti kabulden sonra da devam ettiği hem yazılı vesikalardan anlaşılmakta hem de mevcut mumyalar bu hususu tevsik etmektedir. Merhum Osman Turan tarafından yayımlanan Altun-Aba vakfiyesinde, vâkıfın yoksul ve dindar müslümanların ölümlerinde mumyalamaları için de tahsislerde bulunduğuna dair ifadelere yer verilmesi, sanıldığının aksine mumyalama âdetinin çok daha yaygın olduğunu göstermektedir. Bu uygulamanın yaklaşık XV. yüzyıla kadar devam ettiğini, bu asırdan sonra, II.Murad'ın vasiyetnamesinde "cesedimi zir-i zemin etmeyip Hz. Peygamberin sünne-

*) *Doç.Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyet Fakültesi-İZMİR*

Resim 1 : Belek'in Mezar taşları (Şam Müzesinde)

Resim 2 : Belek'in Mezar taşları (Şam Müzesinde)

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DÖKÜMAN
10 HAZİRAN 1995

Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu 87 - 94
Elazığ - 1992
DN: 63314

ARŞİV VESİKALARINA GÖRE HARPUT VE CİVARINDAKİ MİMARÎ ESERLER

Mustafa ÖZTÜRK*

Malazgirt zaferinden sonra 1085 yılında Türkler tarafından fethedilen Harput, kısa sürede büyük bir imar faaliyetine sahne olmuştur. Her türlü ihtiyacın karşılanması amacıyla cami, mescit, medrese, han, hamam vb. gibi eserlerin yapılmasıyla Harput giderek Türk-islam karakterini kazanan bir şehir olmaya başlamıştır. Bütün bu sanat eserlerinde de Türk'ün ince zevkini ve dünya görüşünü görmek mümkündür.

Fakat aradan geçen uzun yıllar, Harput'tan çok şeyler alıp götürmüştür. Bir zamanların mamur ve müreffeh Harput'u, bugün bir harabeyi andırmaktadır. Yüzlerle ifade edilebilen eserlerden, bugün ancak birkaç tanesi kalmıştır. Zamanın tahribine insanın da tahribi eklenince, bu sonuç kaçınılmaz oldu.

Bu tebliğimizde, Arşiv kayıtlarına göre, Harput'ta bulunan eserleri ve onların bugünkü durumlarını inceleyerek, adeta kendi kendimizi muhasebe etmeye çalışacağız.

HARPUT

1.Harput Kalesi Camii: Minaresiz olan bu camiden bugün hiç bir iz kalmamıştır. Bundan başka sağ tarafında kârgir, ufak bir camiin daha olduğu ve evvelce mevcut olan minaresinin sonradan yapıldığı belirtilmektedir. Geride kalan kitabesine göre 1348 M. (805 H.) tarihinde inşa edildiği ileri sürülmektedir(1).

2.Yağcı Hanı: Eski Hükümet Meydanı civarında bulunmaktaydı. Bugün bu handan da eser kalmamıştır.

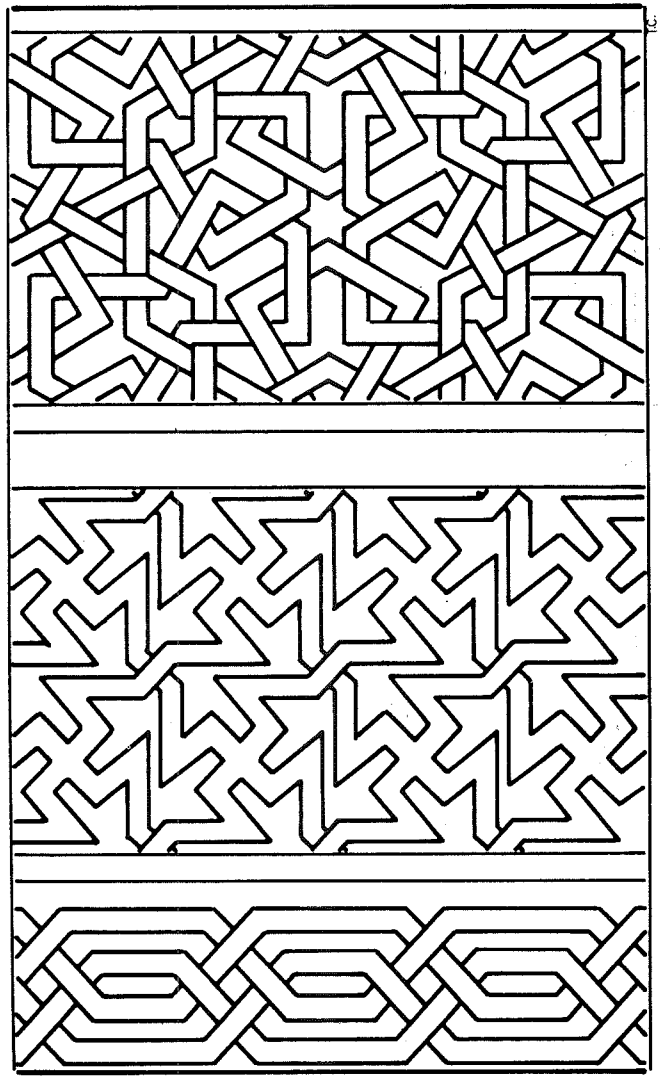
3.Zahiriye Medresesi: İlk defa 1518 tarihli Tahrir defterinde adı geçtiğine göre, yapılış tarihi 1518 den önce olmalıdır. Bugün mevcut değildir.

4.Saray Hatun Camii: Uzun Hasan'ın annesi tarafından yaptırılan cami, XIX. Yüzyılda onarılan şekliyle ayaktadır.

5.Kara Sufi Mescidi: 1518 tarihli tahrirde zikri geçen bu mescit de bugün ayakta değildir.

(*) Dr. Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü- ELAZIĞ

D.645.

Çizim 2. Niksar Ulu Camii portalinden.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

30 HAZİRAN 2000

Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi
[Bedrettin Cömert'e Armağan] özel sayı,
Ankara - 1980, s. 375-395.

HARPUT ULU CAMİİ MİNARESİ

Ömür BAKIRER*

Harput Ulu Camii minaresinin, yapı ile olan ilişkisine dayanan tarihleme sorununa burada kısaca değinilip, esas olarak minarenin kaide ve gövdesinin yapımında genelde malzeme seçimi, ayrıntıda ise birim tuğlalarla gerçekleştirilen örgüler ve kesme tuğlalarla uygulanan geometrik düzenlemeler üzerinde durulacak ve bunların tarihlemeğe katkıları irdelenmeğe çalışılacaktır.

1. TARİH

Cami avlusunun Kuzeyinde revak kemerlerinden biri üzerine yerleştirilen Kufî yazılı kitabenin metni ve tarihi için farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Kitabe ve buna bağlı olarak da yapı, genelikle 551 H/1155 - 56 M ile 561 H/1165 - 66 M. yılları arasına, Artukoğullarının Hasankeyf kolundan Fahrettin Karaaslan devrine tarihlenir[1]. Ancak, M. Z. Oral, kitabenin yeni bir değerlendirmesini yaparak, cami ile ilgili olmadığını ve 541 H/1146 M. yılında Karaaslan tarafından hazırlanmış, bazı vergilerin kaldırılmasına ilişkin bir ferman olduğunu saptamıştır[2].

Kitabenin metni için ileri sürülen farklı görüşler yanısıra, camiin mimari nitelikleri de kesin bir tarihleme yapmağa olanak vermemektedir. Yapının önceki incelemelerinde saptanan devir farkları ve onarımlar[3], A. Altun'un yapının plan ve

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Bölümü Doçenti.

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. Dizi – Sayı 93

AMERİKALILARIN HARPUT'TAKİ MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

ERDAL AÇIKSES

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 92721
Tas. No: 266
AÇI.A

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ – ANKARA
2003

TÜRKİYE DİYANET VAKFI
ELAZIĞ ŞUBESİ YAYINLARI NO: 8

İsteme Adresi : Türkiye Diyanet Vakfı
Elazığ Şubesi (İl Müftülüğü)
Telefon : (0-424) 212 30 75 - 218 27 69 - 233 66 41
Fax : 218 69 14

Bu Kitap;
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
Baskı Tesislerinde hazırlanmıştır.
•
Bayındır Sokak No: 55 Kızılay/ANKARA
Tel: 418 59 49 - 425 27 75

TDV İslam Araştırmaları
Merkezi Kütüphanesine
Bekir Topaloğlu 09.09.2003

Dünü ve Bugünüyle

H A R P U T

(Sempozyum : 24-27 Eylül 1998 - Elazığ)

- I -

Yayına Hazırlayan:
Doç. Dr. Fıkret KARAMAN
Elazığ Müftüsü ve
Sempozyum Tertip Heyeti Başkanı

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi
Dem. No: 92628
Tas. No: 956.16
DÜN.B

ELAZIĞ
1999

167) Elazïğ Il Yïllïğï : 1967:
Elazïğ, 1970. 214 S. + zahlr. Abb. + Tab. + Karten.
(Elazig)
Sign.:58879

06 TEMMUZ 198

168) Ardïçoğlu, Nureddin:

HARPUT

Harput Tarihi. Istanbul, 1964. 94 + 1 S. : Zahlr. Abb..
(Harput Turizm Derneği Yayïnlarï : 1)
(Elazig)
Sign.:58702

169) Erdentuğ, Nermin:
Hal Köyü'nün Etnolojik Tetkiki. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basïmevi, 1956. 106 S. + Taf..
(Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayïnlarï ; 109)
(Elazig).
Sign.:62147

170) Cumhuriyetin 50. Yïlïnda Elazïğ:
1973 Il Yïlliğï. Elazïğ, 1973. 285 S. : zahlr. Abb. + Tab. + Karten.
(Elazig)
Sign.:64000

28 SUBAT 1992

174) Sunguroğlu, Ishak:
Harput Yollarïnda. Nachdruck [ca. 1989], Istanbul, 1.: Harput Portresi. 1958. X + 367 S. : zahlr. Ill., Tab. u. Kt.; 2.: Harput ve Elazïğ'da Kültür Hareketleri. 1959. VIII + 552 S. : zahlr. Ill., Tab. u. Kt.; 3.: Harput Folkloru. 1961. 384 S.; 4.: [Harput'da Folkloru]. 1968. VII + 355 S..
(Elazïğ Kültür ve Tanïtma Vakfï; 2)
(Elazig)
Sign.:64083